

COVID-19 Salgınında Sağlık Çalışanlarının Sağlığını Korumaya Yönelik Önleyici Yaklaşım

İş sağlığı güvenliği kapsamında en önemli husus “önleyici yaklaşım” prensipleridir. Sağlık çalışanının iş sağlığı ve güvenliği önleyici yaklaşımları ile korunması ilkeleri hem bu zor durum ile mücadelede dayanışma, iş birliği ve güven ortamı oluşturacak hem sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından sistemi ayakta tutacaktır. Ayrıca önleyici yaklaşım, önleyici değerlendirme ve sürekli güncel gereksinim doğrultusunda hızlı değişimlere uyum ve destekleme için bütün süreçlerde doğru veri akışı ve ihtiyaca özel bilgi üretilmesi önemlidir.

İş kazaları ve meslek hastalıkları önlenabilir sağlık durumlarıdır. Önleyici tedbirlerin alınması ve sağlık çalışanlarının sağlığının korunması rutin prosedürlerde işveren sorumluluğunda ve çalışanın yükümlülüklerini yerine getirmesi ile mevzuat ve uygulamalara dönük iyileştirmelerle devlet güvencesindedir.

Sağlık çalışanının sağlığının sürdürülmesi için alınacak önlemlerde, klasik yaklaşımda yer alan “kontrol hiyerarşisi” prensipleri, hızlı değerlendirme ve iş sağlığı ve güvenliği müdahalelerinde çalışan odaklı yönetsel iş birliği ile ve risk iletişimi ve süreç yönetimi entegrasyonu ile gerçekleştirilebilir. Kontrol hiyerarşisi ilkesi, alınacak önlemlerin sırasını en etkiliden en az etkiliye doğru sıraladığında bir başlangıç noktası öneren bir döngüsel değerlendirme, gereksinim belirleme, yapılacakları uygulama ve izleme yaklaşımıdır. Ancak unutulmamalıdır ki özellikle yönetsel (idari, organizasyonel) önlemler primordial koruma ile bütün basamakları kapsamaktadır.

1. Kaynakta kontrol
2. Mühendislik önlemleri x- İdari/ yönetsel/kurumsal Önlemler
3. Kişisel koruyucu donanımlar

COVID-19 özelinde kontrol hiyerarşisi basamakları aşağıdaki şekilde uyarlanabilir. COVID-19 pozitif vakalara müdahale esnasında alınması gereken önlemler uluslararası ve ulusal makamlarca ayrıntılı tanımlandığından burada **COVID-19 pozitif vakalar dışında hizmeti devam ettiren personele yönelik** alınacak genel önlemler sıralandığında:

1- Kaynakta kontrol: Kaynakta kontrol geleneksel iş sağlığı güvenliği yaklaşımında kaynağın ortadan kaldırılması (eliminasyon) ya da daha az zararlı bir madde ile değiştirilmesini (substitüsyon) ön görür. Ancak kaynak hasta insandan bulaşan materyaller ve bu materyallerin bulaştığı yerlerde virüs olduğu için kaynağın izolasyonu, bulaşlı ortamların dezenfeksiyonu ve uzaklaştırılması ve karşılaşan kişi sayısının azaltılması ile ilgili alınacak önlemler bu grupta yönetsel müdahalelerle desteklenerek gerçekleştirilebilir. İdari önlemlerle birleştirildiğinde çeşitli kaynakta kontrol önlemleri sıralanabilir:

- Tanılı ya da şüpheli hastalar için izolasyon ortamı oluşturmak
- Riskli grupları izole etmek
- Bu ortama giren çıkan personeli sayısını kısıtlamak

2- Mühendislik önlemleri: Sağlık çalışanının etken patojenle karşılaşmasını engelleyecek mühendislik yöntemleridir. Bu yöntemler kişisel koruyucu donanımları (eldiven, maske, önlük, gözlük) içermez ve onlardan daha etkili ve genel koruma sağlayan önlemler kastedilmektedir. COVID-19 enfeksiyonunda alınabilecek mühendislik önlemlerine örnek olarak:

- Tüm hasta karşılama-muayene ve bekleme alanlarında etkili havalandırma sistemlerinin devreye alınması
- Çalışanlarla hastalar arasında sözel görüşme esnasında cam/ şeffaf plastik geniş yüzey bariyer uygulanması (kayıt ve bekleme ünitelerinde çalışan personel alanları dahil)
- Sağlık çalışanlarının hastaya müdahaleleri esnasında işlem yapmaya olanak tanıyacak bariyer tasarımlarının öncelikli bölümlere (Diş, KBB, Göz vb.) derhal temin edilmesi

3- İdari önlemlerin takip değerlendirme geri bildirim ve kayıt altına alınması: her birimin, kurumun kendi ölçeğinde birbiriyle bağlantılı ve birbirini destekleyen bir eylem plan hazırlığı yapması önemlidir. Yapılan işin niteliğine göre idare tarafından alınacak önlemler ile çalışanın etken patojenle karşılaşmasını önleyecek uygulamaların takibi ve izlemi ve düzenli değerlendirme ile geliştirilmesini içerir. Varsa hastane hizmetlerinin sürdürülebilirliği sağlanırken, sağlık çalışanı sağlığı ile ilgili yedek işgücünü de planlayan eylem planı, katılımcı yaklaşımla hazırlanmalı ve ekip çalışması ile uygulanmalıdır. İdari takip önlemleri geniş bir etki gücüne sahip olacaktır. COVID-19 enfeksiyonunda alınabilecek idari önlemlere örnekler olarak:

Sağlık çalışanı sağlığına yönelik önlemler:

- Risk gruplarını, ilk karşılaşan ve karşılaşma olasılığı olan alanlardan uzaklaştırmak ve eğitim materyali kayıt vb. süreçlerde gereken işgücüne yönlendirmek
- Bireysel sağlık durumları açısından farkındalık oluşturarak destek olacak beslenme, uyku ve psikososyal baskıyı azaltarak bağışıklığı destekleyici önlemleri geliştirmek
- İşe gelme gitme sürecinde temaslı olasılığını azaltacak durum değerlendirme ve organizasyonu sağlamak
- Sağlık çalışanının aile ilgili işlerinin organizasyonunu desteklemek -çalışırken bakmakla yükümlülükleri olan yaşlı ve riskli gruplara bulaşın önlenmesi, iletişim açısından uzaktan görüşme vb. olanakların planlamak
- Çalışma süreleri içinde molaların, yer değiştirmelerin organizasyonu vb. süreçlerle ilgili olarak, geri bildirimler doğrultusunda, detaylı hızlı değerlendirme, gereksinim belirleme ve katılımlı dayanışmacı yaklaşımlara açık olmak;
- Rotasyon ve nöbet sürelerinin çalışanların tükenmelerine engel olacak şekilde kısaltmak
- Ulusal sistemle entegre bütün hizmet birimleri özelinde, COVID-19 müdahale algoritması oluşturulması, paylaşılması, toplumun ve personelin bu konuda bilgilendirilmesi ve bu kararlara uymasının sağlanması
- Acil olmayan poliklinik hastaları, yatan hastalar ve diğer hastaların yönlendireceği yer planı yapmak (ASM.ler ya da lokal birimlerde takibin tele-tıp danışma şeklinde sağlandığı yerler konusunda bilgi verilmesi) ve hastaneye başvuruları kısıtlamak
- Hastane ya da sağlık birimleri dışında COVID-19 başvuru noktaları oluşturmak
- Sağlık hizmetlerine başvurmak isteyen hastalardan rapor, reçete gibi online ortamda çözülebilecek talepleri olanların hastaneye başvurmadan işlemlerinin yapılmasını sağlamak
- Yoğunlukları olan yoğun bakım, kan alma, acil servis bölümlerine gerektiğinde personel desteği sağlamak

Genel hijyen önlemleri

- Hastanelerde genel hijyen önlemlerinin Enfeksiyon Kontrol Komitesi görüşü alınarak arttırılması

- Bekleme salonları, poliklinik önleri gibi yerlere hastaların kullanımına yönelik el dezenfektanları konulması
- Polikliniklerde, muayene olan ve COVID-19 olmayan hastalara, gereğinde ve acil durumlarda sunulmak üzere cerrahi maske bulundurulması

Personele yönelik önlemler

- Personelin hastanede giyeceği kıyafetlerin ayrı olması için lojistik destek sağlanması. Kişilerin hastanede giydiği bu iş kıyafetlerinin eve gönderilmeden temizlenmesi açısından çözüm üretilmesi- temaslılar için yakındaki bir otelde bu olanakların anlaşılacak sağlanması vb. dahil bulaşı önleyecek önlemler planlanması
- Personelin çalıştıktan sonra eve gitmek için kendi kıyafetlerini giymeden önce duş alabilmesini sağlayacak lojistik desteğin ve ortamın sağlanması
- COVID-19 için **risk altında olduğu bildirilen** hastalık ya da durumlara sahip çalışanların virüs teması olmayan birimlere kaydırılması
- Sağlık çalışanlarının alınan idari önlemler, süreçteki gelişmeler, olanak ve olanaksızlıklar ile farkındalıklarını ve önerilerini alacak dayanışmacı ortamı yaracak şekilde sürekli bilgilendirilmesi
- Sağlık çalışanlarına uygun KKD sağlanması ve kullanımı eğitimlerinin değişen ekiplerde bulaşı önleyecek kritik konu ve nokta bilgilendirmeleri dahil sağlanması ve yenilenmesi

4- Kişisel koruyucu donanımlar: Genel olarak ortama yönelik önleyici tedbirler kapsamında maruziyet açısından son basamak olarak ele alınmaktadır. Ancak bireye yönelik önlemler açısından etkilenme öncesinde/ temas öncesi önleyici yaklaşım olarak uygulanabilecek bir basamaktır. KKD bireysel uygunluk ve uygulama ilkelerinin takibi açısından değişken düzeyde koruyuculuğu olması nedeniyle eğitim, pratik izlem, destek ve idari takip süreçleri ile etkilenmenin biyolojik izlemden önceki son kontrol basamağı olması nedeniyle kritiktir. Önlemler yalnızca kişisel koruyucu donanıma bırakıldığında temas ve etkilenme olasılığı artmaktadır. İdari ve bireysel uyum ile desteklenmelidir. Ortamda ve bireye ait bütünsel koruma yaklaşımına ek olarak tehlikelerin tamamen ortadan kaldırılamadığı durumlarda kullanılmaları kaçınılmaz olur ve gereklidir. COVID-19 salgını sürecinde kişisel donanım kullanımı konusunda önleyici yaklaşım ve KKD'lerin ne durumda kullanılması gerektiği ya da kullanımına gerek olmadığı ekteki DSÖ rehberinde belirtilmiştir.

Burada vurgulanması gereken en önemli noktalar:

- Bu KKD'lerin idare tarafından gerekli birimlere devamlı olarak temininin ve sağlanma süreci ile ilgili bilgilendirmenin sağlanması,
- Bu malzemelerin doğru kullanımına yönelik eğitimlerin birebir olacak şekilde verilmesi, video vb. görsel materyal hazırlanarak (pratik yaptırarak malzeme olmayabilir) kullanıma sunulması,
- KKD kaynaklarının tüketimini engellemek için gereksiz ve yanlış kullanımın önüne geçilmesidir.